

Понедільчук Т.В.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ІНФЛЯЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні причини виникнення інфляції в умовах посткризового розвитку економіки України (2008-2013 роки) та проаналізовані чинники, які провокують інфляційні сплески. Також значна увага приділена динаміці економічного зростання, адже саме цей показник дозволяє охарактеризувати динаміку основних економічних показників національної економіки. За результатами дослідження виявлені системні та структурні суперечності в розвитку економіки України, притаманні цьому періоду. Встановлено, що темпам економічного зростання шкодить як гіперінфляція, так і дефляція. Тому Національному банку України необхідно дотримуватися такого інфляційного коридору, при якому валовий внутрішній продукт досягне своїх максимальних значень.

Ключові слова: інфляційні процеси, чинники інфляції, індекс споживчих цін, монетарна політика, економічне зростання, валовий внутрішній продукт, дефляція.

ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасна економіка України – це доволі складне та динамічне явище, яке досить чутливо реагує на помилки в управлінні та політиці. За умови глобальної валютно-фінансової кризи, яка розпочалась восени 2008 року і існує до сьогодні, питання інфляції стоїть досить гостро. А той факт, що негативні наслідки для вітчизняної економіки суттєво глибші ніж для переважної більшості країн світу, які також потерпають від світової фінансової кризи, свідчать про необхідність детального дослідження негативних проявів інфляційних процесів в Україні, виявлення внутрішніх суперечностей, які лежать в їх основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інфляційних процесів у сучасних умовах, чинникам які їх провокують приділяється увага з боку науковців, серед них Біла С., Гальчинський А., Ковальчук Т., Коваль М., Лукінов І., Лютий І., Мельник О., Савлук М., Харічков С., Чухно А., Яроцька Т. та ін. Проте, незважаючи на достатньо велику увагу з боку вчених-економістів, інфляція була і буде однією з найгостріших проблем сучасного розвитку економіки, що потребує постійної уваги до себе.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у аналізі причин інфляційних процесів в Україні у 2008-2013 роках, а також виявлення системних та структурних суперечностей у розвитку економіки, які притаманних цьому періоду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інфляція – це процес порушення рівноваги між сукупним попитом та пропозицією, наслідком якого є перенасичення каналів обігу грошовими ресурсами

понад реальні потреби економіки. Найбільш яскраво інфляція проявляється у зростанні цін на товари та послуги. Лише підвищення загального рівня цін свідчить, що йде тиск грошової маси на товарну: гроші знецінюються – доходи населення знижуються. Невідповідність платоспроможного попиту та товарної маси проявляється у створенні умов для того, щоб виробники та постачальники піднімали ціни, незважаючи на витрати виробництва та реалізації цих товарів, породжуючи інфляцію попиту та інфляцію витрат.

Для економіки України період з 2008 до 2010 року пройшов під знаком глобальної фінансової кризи. Окрім значного інфляційного потенціалу минулого періоду, який був однією з причин значного рівня інфляції у січні-травні 2008 року (31,1 % у річному вимірі), окремим фактором, що прискорював інфляційну динаміку, був стрімкий розвиток кредитування, яке у квітні 2008 року сягнуло рівня 74,7 % у річному вимірі. Інституційна недосконалість української фінансово-кредитної системи змушувала банківські установи виходити на зовнішні ринки запозичень. За січень-травень 2008 року приріст кредитів, які надавалися банками фізичним особам, склав 32,0 млрд. грн., що в 1,4 раза більше, ніж у 2007 році. Заходи Національного банку, спрямовані на регулювання грошової пропозиції, виявилися недієздатними в умовах відкритості фінансово-кредитних ринків, а монетарні заходи антиінфляційного характеру лише збільшували потребу в зовнішніх запозиченнях [1, с. 18].

У першому півріччі 2008 року 80 % існуючого показника інфляції було забезпечено підвищенням цін на товари продовольчого асортименту, у другому ж півріччі більшу частину цього показника сформувало зростання цін у житлово-комунальному секторі, а також підвищення цін на непродовольчі товари за рахунок різкого знецінення національної валюти та збільшення соціальних видатків.

Таким чином, у 2008 році відбулося зростання інфляції до рівня 22,3 %, у той час як у 2007 році він дорівнював 16,6 % (табл. 1).

© Понедільчук Тетяна Василівна, к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, фінансів, обліку і аудиту, декан економічного факультету, Уманський державний педагогічний університет ім. П.Тичини, тел. 098-251-83-77, e-mail: Komar.tv@ukr.net

Таблиця 1. Щомісячні індекси інфляції за 2008-2010 роки (у відсотках до попереднього місяця)*

МІСЯЦЬ	2008	2009	2010
1	2	3	4
Січень	102,9	102,9	101,8
Лютий	102,7	101,5	101,9
Березень	103,8	101,4	100,9
Квітень	103,1	100,9	99,7
Травень	101,3	100,5	99,4
Червень	100,8	101,1	99,6
Липень	99,5	99,9	99,8
Серпень	99,9	99,8	101,2
Вересень	101,1	100,8	102,9
Жовтень	101,7	100,9	101,8
Листопад	101,5	101,1	101,9
Грудень	102,1	100,9	100,9
Всього за рік	122,3	112,3	99,7

*Джерело: [2]

Протягом січня 2009 року інфляційний тиск зберігався на високому рівні. Індекс споживчих цін становив 102,9 %, що було зумовлене сезонним

коливанням цін на продукти харчування та високими інфляційними очікуваннями суб'єктів економіки (табл. 2).

Таблиця 2. Зміна вартості компонентів споживчого кошику за січень 2009 року, %*

Показники	2009, січень	
	до попереднього місяця	до відповідного місяця попереднього року
ІСЦ	102,9	122,3
Продукти харчування та безалкогольні напої (1,6 в.п. ІСЦ)	103,1	123,1
Хліб та хлібопродукти	100,2	124,4
М'ясо та м'ясопродукти (0,5 в.п. ІСЦ)	103,3	133,4
Фрукти (1,6 в.п. ІСЦ)	109,7	142,9
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива (0,3 в.п. ІСЦ)	102,0	128,9
Транспорт	104,6	124,9

*Джерело: [3]

Але вже у подальші місяці 2009 року спостерігалася стабілізація економіки країни та з'явилися перші ознаки поступового пристосовування її до зовнішніх коливань. Так, починаючи з лютого 2009 року, з'являється стійка тенденція до зниження рівня інфляції (табл. 1).

Стабілізація економіки у подальші місяці 2009 року (навіть дефляція у липні-серпні) відбувалася за рахунок таких чинників: високий урожай зернових культур; зниження світових цін на імпортовані Україною товари; падіння внутрішнього попиту через зниження доходів населення та обмеженість споживчого кредитування, а також через девальвацію гривні; припинення подорожчання імпортованих товарів за рахунок стабілізації валютного курсу; адміністративне регулювання окремих цін та тарифів на послуги; зниження грошової маси на 5,5 %.

Поряд з цим, динаміка ВВП протягом 2009 року характеризується значним зниженням у порівнянні з 2008 роком. Це зумовлене подальшим падінням зовнішнього попиту, спадом інвестиційної активності за рахунок дефіциту фінансових ресурсів, високим

інфляційним очікуванням суб'єктів господарювання (рис. 1), значним дефіцитом бюджету та низьким темпом відновлення довіри до банківської системи, різким скороченням внутрішнього попиту через падіння реальної заробітної плати населення. Крім того, низькі темпи проведення структурних реформ в економіці, висока ресурсо- та енергозалежність стали основними чинниками значно більшого економічного падіння, ніж в інших країнах.

Зважаючи на різке погіршення ситуації в реальному секторі, НБУ був змушений пом'якшити реальні монетарні умови в IV кварталі 2009 року з метою стимулювання економіки. Це допомогло суттєво скоротити, з лагом близько одного кварталу, негативний розрив ВВП, який все ще продовжував впливати на інфляцію, стримуючи її. Саме завдяки місячному розриву ВВП у I кварталі 2009 року (-12.6 %) місячна база інфляція в умовах девальвації гривні в IV кварталі 2008 року та I кварталі 2009 року залишалася на низькому рівні (1,8–2,8 %) [4].

Починаючи з 2009 р. в Україні відбувається помітне охолодження інфляційних тенденцій (рис.2).

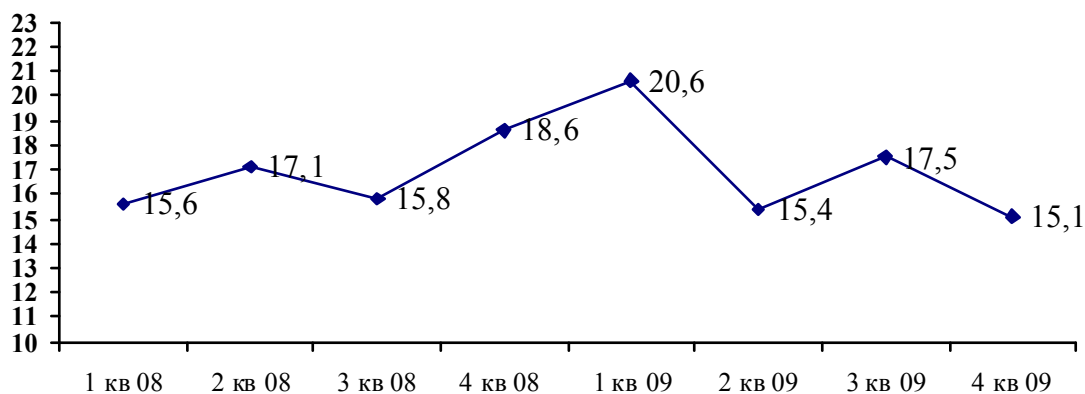

Рис. 1. Динаміка інфляційних очікувань у середньому в Україні за 2008–2009 роки, % [4]

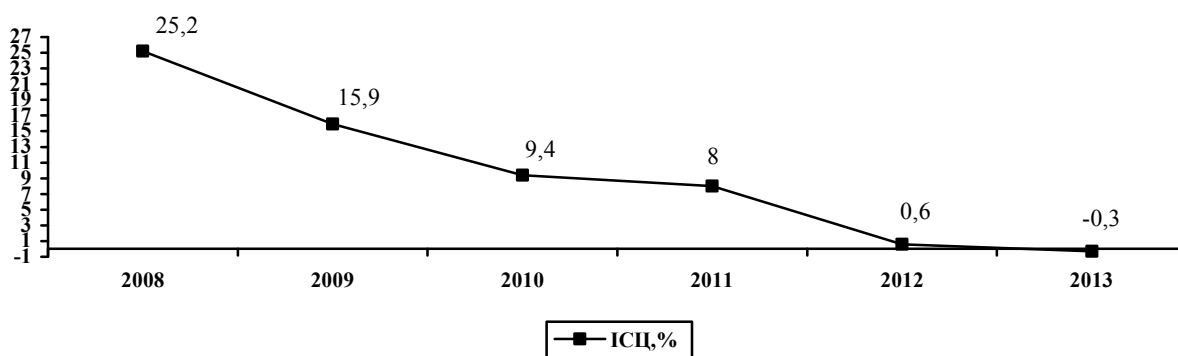

Рис. 2. Динаміка індексу споживчих цін за 2008–2013 рр., % до попереднього року (сформовано автором на основі [2])

У 2010 році в Україні вперше зростання ВВП перевищило бюджетні прогнози, і, водночас, інфляція була нижчою, ніж очікувалося. Щодо інфляції, реальний показник був кращим на 4 % (при прогнозі 13,1 % інфляція склала 9,1 %), стосовно економічного зростання – на 0,8 % (фактичне зростання 4,5 % при прогнозі 3,7 %).

Головним джерелом економічного зростання в Україні стали збільшувальний зовнішній попит і накопичення запасів, що забезпечили в середньому в першому півріччі 2010 року 10,9 % приросту валової доданої вартості. При цьому фактор споживчих витрат мав значно менший вплив на зростання ВВП, сформувавши лише 1,7 % його приросту в першому півріччі (0,4 % і 3,0 % у першому і другому кварталах відповідно).

Визначальний внесок у зростання споживчих цін у 2010 році внесли ціни на продукти харчування та безалкогольні напої (5,7 %) і підакцизні товари (1,2 %). Інфляція попиту, яка характеризує вплив макроекономічної політики, не мала вирішального значення на динаміку інфляційних процесів.

Інфляційний розвиток 2011 року характеризувався суттєвим зниженням інфляції – приріст ІСЦ становив 4,6%.

У першому півріччі 2011 року відчувався певний вплив на ціни внутрішнього ринку з боку загальносвітових тенденцій до зростання цін на

продовольство та енергоресурси. Крім того, відбувалося певне підвищення адміністративно регульованих цін та тарифів внаслідок їх корекції.

Водночас, уже починаючи з березня, темпи інфляції щомісяця знижувались, а зростання показників інфляції в річному вимірі, які фіксувалися упродовж квітня – червня 2011 року, були наслідком статистичних ефектів бази порівняння, оскільки в аналогічному періоді 2010 року фіксувалася дефляція.

Зростання базового ІСЦ (індикатор інфляційного тиску з боку попиту) в 2011 році уповільнилося до 6,9 % з 7,9 % в 2010 році. Показник базової інфляції в 2011 році був найнижчим з початку його оприлюднення у 2008 році.

У свою чергу ВВП наближувався до свого потенційного рівня (розрив ВВП був 0,7 % в 2011 році), що обмежило зниження базової інфляції [5].

У 2012 році в Україні підтримувалося низькоінфляційне середовище – приріст ІСЦ за цей період становив -0,2 % [6].

Упродовж 2013 року цінова динаміка на споживчому ринку України була помірною. Показник приросту індексу споживчих цін у річному вимірі протягом цього періоду коливався в межах від -0,8 % (у березні та квітні) до 0,5 % (у грудні) [7].

Основними чинниками такої цінової динаміки у 2011–2013 рр. були [5–7]:

– збільшення пропозиції продовольчих товарів, які становлять суттєву частку в структурі споживчого кошику. Цьому сприяв високий урожай зернових, фруктів і овочів протягом останніх двох років з одночасним зростанням потужностей з транспортування та зберігання продовольчої продукції;

– відсутність суттєвого коригування тарифів на житлово-комунальні послуги;

– урівноважена грошово-кредитна політика;
– низький глобальний попит зі збереженням цін на сировинні товари на низьких рівнях. Зокрема ціни на паливо (на фоні зниження вартості нафти на світовому ринку) у 2013 році зменшилися на 3,6%.

Проте, не зважаючи на зниження темпів інфляції та встановлення дефляції економічне зростання у країні було нерівномірним та здебільшого від'ємним (рис. 3).

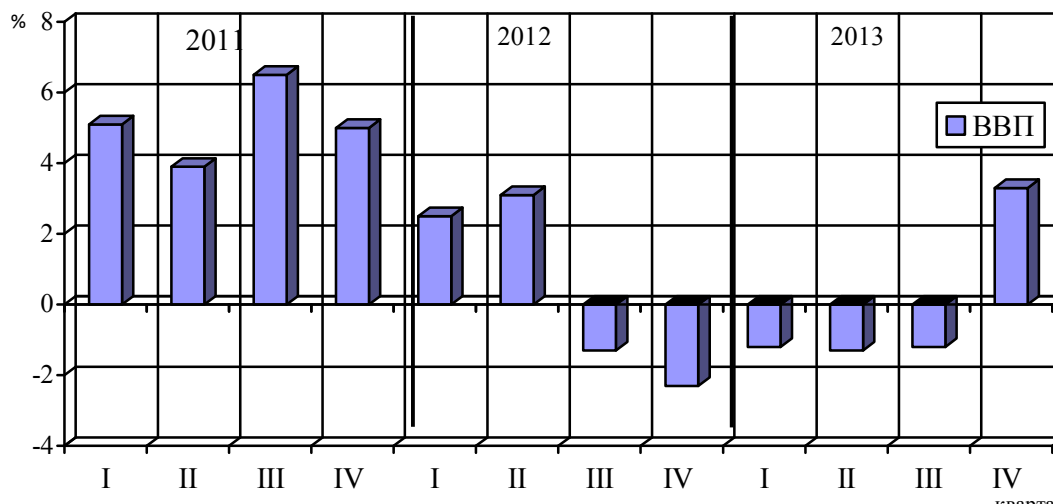

Рис. 3 Динаміка ВВП в Україні у 2011-2013 рр. (сформовано автором на основі [2])

Зазначене було безпосередньо пов'язане з динамікою виробництва – темп приросту індексу промислової продукції за 2012 рік становив -1,8% порівняно з 2011 роком, а у 2013 році скоротився на 4,7% у порівнянні з 2012 роком. Зокрема обсяги виробництва металургії знизилися на 5,2%, машинобудування – на 6,0% [5-7].

ВИСНОВКИ

Отже, зниження споживчих цін в Україні можна оцінювати в цілому позитивно як повернення цінової стабільності, охолодження "перегрітих" цін на деякі групи товарів. Але очевидно, що в Україні купівельна спроможність населення внаслідок економічної кризи залишається досить низькою. Доходи населення після зниження на 10,8% у 2009 році зросли в 1 кварталі 2010 року лише на 3,7%. Крім того, досвід недавньої економічної нестабільності поряд із деяким відновленням довіри до банківської системи змушує населення заощаджувати, відкладати деякі покупки. Депозити населення показують стійку тенденцію до

зростання, але при цьому вартість споживчих кредитів є надзвичайно дорогою.

Дефляція, як економічне явище, несе в собі загрози для економічного зростання, її негативний вплив може бути не меншим, ніж від неконтрольованого зростання цін. Падіння попиту на товари і послуги, що є передумовою дефляції, призводить до зростання безробіття, яке у свою чергу стимулює подальше падіння попиту і чергове зниження цін. Подолання цієї «спіралі дефляції» може затягнутися на десятиліття (як це було в 90-х роках в Японії, де тривалий час спостерігалось зниження або стабільність цін, а економіка практично не зростала).

Стає зрозумілим, що НБУ необхідно дотримуватися такого інфляційного коридору, при якому економічне зростання України може досягнути своїх максимальних темпів зростання. Проте намагання штучно знижувати рівень інфляції за рахунок важелів монетарної політики будуть давати дедалі слабший позитивний антиінфляційний результат при збереженні потужності їхнього негативного гальмівного впливу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орленко О. Споживчий ринок України в умовах Інфляції / О. Орленко // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 3. – С. 15–25.
2. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Бюлетень Національного банку України квітень 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Аналіз інфляції (грудень 2010 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Монетарний огляд за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Монетарний огляд за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Монетарний огляд за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
8. Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.] – К. : НІСД, 2010. – 96 с.

Одержано 15.05.2014 р.